

UOT 634.8

ABŞERON ŞƏRAİTİNDƏ BƏZİ TEXNİKİ ÜZÜM SORTLARININ VEGETASIYA MÜDDƏTİ

X.T.Abasova, R.A.Əsədullayev

Üzümçülük və Şərabçılıq ET İnstitutu,
e-mail: xuraman.abasova@mail.ru, raufasad@mail.ru

Vegetasiya dövrünün gedişində üzümün həyat funksiyaları (böyümə, inkişaf, bar vermə və s.) özünü büruzə verir. Üzüm bitkisinin vegetasiyası bahar fəslində orta sutkalıq temperatur 10°C səvissinə çatdıqda şirə hərəkəti, gözcüklərin şişib açılması ilə başlayır. Bu temperatur üzüm bitkisi üçün “bioloji sıfır” kimi qəbul olunmuşdur. Vegetasiya müddəti payızda, havanın soyuyaraq orta sutkalıq müsbət temperaturun 10°C və daha aşağı düşməsi ilə bitir. Müxtəlif üzüm sortlarında vegetasiya müddətinin günlərinin sayı fərqlidir. Bu əlamətə əsasən bütün üzüm sortları müxtəlif yetişmə müddətinə görə qruplara bölünmüşlər. Vegetasiya müddətinin uzunluğu sort və ilin meteoroloji şəraiti ilə yanaşı, bölgənin torpaq-iqlim şəraitindən də asılıdır. Azərbaycanın üzümçülüğün inkişaf etdirilməsi üçün olduqca əlverişli torpaq-iqlim şəraitinə malik olan bölgələrindən biri də Abşerondur. Burada tarixən süfrə üzümçülüğü inkişaf etmiş, bölgənin əhalisi ölkənin üzüm genofondunu olduqca yüksək keyfiyyətli süfrə sortları ilə zənginləşdirilmişdir. Bizim tədqiqatlarımızın məqsədi isə Abşeronun yüksək gəlirli sahə olan şərabçılıqda xammal kimi istifadə edilən texniki üzüm sortlarının becərilməsi üçün nə qədər əlverişli olmasını öyrənmək oldu. Məqalədə ənənəvi süfrə üzümçülüğü bölgəsi olan Abşeron şəraitində yüksək keyfiyyətli şərab alınması üçün texniki üzüm sort və hibrid formalarının vegetasiyasının gedişi və müddətinin tədqiqinin nəticələri təqdim edilmişdir. Öyrənilən sortlarda vegetasiya fazalarının müddətləri şərabçılıq bölgələrinin göstəricilərinə uyğun gəlməsi Abşeron torpaq-iqlim şəraitinin şərabçılıq üçün əlverişli olduğu haqda fikir söyləməyə imkan verir.

Açar sözlər: üzümçülük, süfrə və texniki sortlar, vegetasiya fazaları, Abşeron bölgəsi, fenoloji göstəricilər

Ключевые слова: виноградарство, столовые и технические сорта, Апшеронская зона, вегетационная фаза, фенологические показатели

Key words: viticulture, table and wine grape varieties, vegetation phases, Apsheron zone, phenologic characteristics

Qədim əkinçilik ənənələrinə malik olan Azərbaycanda üzümçülük və şərabçılıq sahəsi əsrlər boyu kənd təsərrüfatının aparıcı sahələrindən biri kimi xalqın əsas rifah mənbələrindən olmuşdur. Üzüm bitkisinin tarixi məskənlərindən olan ölkəmizdə əsrlər boyu sürən xalq seleksiyası yolu ilə və alimlərin tədqiqatları nəticəsində yüksək keyfiyyətli süfrə və texniki istiqamətli üzüm sortları və hibrid formaları yaradılmışdır [1, 4, 5, 6].

Dünyada mövcud olan 11 iqlim qurşağından 9-nu özündə birləşdirən Azərbaycanın üzümçülük üçün olduqca əlverişli təbii-iqlim şəraitinə malik olan bölgələrindən biri də Abşeron

bölgəsidir. Buranın tarixən süfrə üzümçülüüyü yüksək inkişaf etmiş, bölgə əhalisi ölkə genofonduna onlarla olduqca yüksək keyfiyyətə malik olan süfrə üzümü sortları bəxş etmişdir. Bizim tədqiqatlarımızın məqsədi isə Abşeronun yüksək gəlirli sahə olan şərəcəlikdə xammal kimi istifadə edilən texniki üzüm sortlarının becərilməsi üçün nə qədər əlverişli olmasını öyrənmək oldu [2]. Kənd təsərrüfatı bitkilərindən, o cümlədən üzümdən hər il sabit və keyfiyyətli məhsulun alınmasında sort, ekoloji şərait və yetişdirilmə texnologiyası əsas şərtlərdəndir. Bu amillər üzüm bitkisindən alınan son məhsulun (şərab, şirə, süfrə üzümü, kişmiş və s.) keyfiyyətinin və istifadə istiqamətinin formalaşmasına birbaşa təsir edir [11, 8]. Müəyyən ekoloji mühit üzüm bitkisinin məhsuldarlığını, keyfiyyətini, ümumiyyətlə morfoloji, bioloji və texnoloji xüsusiyyətlərini kifayət qədər dəyişdiyindən, yeni şəraitdə üzüm sortlarının perspektivliyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə onların fenoloji və inkişaf xüsusiyyətlərinin bölgənin torpaq-iqlim xüsusiyyətləri ilə uzlaşdırılmış şəkildə öyrənilməsi böyük elmi və təcrübə əhəmiyyət kəsb edir.

Bunları nəzərə alaraq Abşeron yarımadasında yetişdirilən 14 texniki istiqamətli aborigen və introduksiya olunmuş üzüm sortlarının və yeni hibrid formalarının fenoloji xüsusiyyətlərinin öyrənilməsinə dair tədqiqat işləri aparılmışdır.

Alınan nəticələr göstərmişdir ki, tədqiq olunan sortlarda ilkin faza olan şirə hərəkətinin başlanması mart ayının ikinci, üçüncü və aprel ayının birinci on günlüyünü əhatə etmişdir (cədvəl 1).

Üzüm sortlarının tənəklərində şirə hərəkətinin onların mənşəyindən və daxil olduğu növün xüsusiyyətlərindən də asılıdır. *Vitis vinifera L.* növünə mənsub sortlarda torpaqda temperaturun 7-9°C olduqda, *Vitis amurensis Rupr.* və bir sıra Amerika mənşəli növlərə aid sortlarda isə torpaqda temperatur bir qədər aşağı – 6-8°C olduqda şirə hərəkəti başlayır [8].

Şirə hərəkətindən sonra tənəklərdə tumurcuqların şişməsi və açılması baş verir. Müəyyən edilmişdir ki, şirə hərəkətinin başlanmasından tumurcuqların açılmasına qədər olan müddət 18 (Doyna) – 33 (Mədrəsə) gün arasında dəyişmişdir.

Üzüm bitkisinin həyatında həlledici rola malik olan tumurcuqların açılma fazası ilin iqlim şəraitindən, sortun xüsusiyyətlərindən, tənəyin vəziyyətindən, yükündən asılı olaraq dəyişir və bu dövrdə tənəkdə çiçək qruplarının differensiasiyası və qönçələrin əmələ gəlməsi prosesi gedir və çiçəyin vacib elementləri formalaşır [8, 11].

Fenoloji müşahidələrdən aydın olmuşdur ki, tumurcuqların açılmağa başlanması Mədrəsə sortu (25.IV) istisna olmaqla digər sortlarda aprel ayının ikinci on günlüyünə təsadüf etmişdir. Tədqiqat zamanı müəyyən edilmişdir ki, tənəklərdə tumurcuqların açılmağa başlanması ilin hava şəraitindən, xüsusilə havanın orta gündəlik temperaturundan əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Belə ki, yazda havanın soyuq keçməsi ilə əlaqədar tumurcuqların açılma vaxtı aprel ayının üçüncü on günlüyünə kimi ləngiyir. Tumurcuqların açılmasından sonra zoğlar inkişafa başlamış və onların üzərində yarpaqlar, bıgıqlar və məhsuldar zoğlarda çiçək topaları (salxımları) inkişaf etmişdir. Həmçinin bu dövrdə çiçəklərin əsas elementləri (androsey, ginesey) də inkişaf edib formalaşır.

Növbəti faza isə çiçəkləmənin başlaması və sona çatmasıdır ki, bu müddətdə çiçəklərdə tozlanma və mayalanma prosesləri baş vermişdir. Tədqiqatlardan məlum olmuşdur ki, çiçəkləmə dövrü 28.V-4.VI (Bayanşirə) – 28.V-5.VI (Tavkveri x Xindoqni hibridi) tarixlərini əhatə etmişdir. Müəyyən edilmişdir ki, öyrənilən üzüm sortlarında tumurcuqların açılmasından çiçəkləməyə qədər olan müddət müxtəlif olmaqla 38 (Tavkveri x Xindoqni hibridi) – 51 (Həmşərə) gün sürmüşdür. Bu müddətdə tənəklərdə zoğların intensiv böyüməsi, generativ və vegetativ orqanların (yarpaq, bıgıq) sürətlə böyüməsi və inkişafı müşahidə olunur. Zoğların uzunluğu 30-35 sm-ə çatdıqda məhsuldar zoğlarda çiçək topaları (salxımları) görünmüşdür. Bu müddətdə məhsuldarlığın formalaşmasını və yüksəldilməsinin xeyli yaxşılaşdırmaq mümkün olduğundan bu zaman həyata keçirilməsi vacib olan aqrotexniki tədbirlər bir çox alimlər [7, 9] tərəfindən müəyyən edilərək lazımı tövsiyələr edilmişdir.

Bu müddətdə tənəklərdə haramı (biclər) və lazım olmayan məhsulsuz zoğlar təmizlənməli, zoğlar məftillərə bağlanmalı, çiçəkləməyə 10-15 gün qalmış tənəklərə mineral və üzvi gübrələrin

verilməsi və salxımdan yuxarı 1-2 yarpaq saxlamaqla zoğun ucunun qoparılması vacibdir. Çiçək qruplarının seyrəldilməsi prosesi də çiçəkləməyə qədər aparılmalıdır.

Fenoloji müşahidələrdən aydın olmuşdur ki, öyrənilən üzüm sort və hibrid formalarında çiçəkləmə 5 (Mədrəsə) – 8 (Həməşərə) gün davam etmişdir. ən erkən çiçəkləmə Doyna (23 may), ən gec isə İzabella və Həməşərə sortlarında qeydə alınmışdır (1-2 iyun). Qalan tədqiq edilən sort və hibrid formalarında çiçəkləmə may ayının sonunda başlamışdır. Çiçəkləmə fazası üzüm sortlarının məhsuldarlığının formalaşmasında əhəmiyyətli dövrlərdən biridir. Bu zaman çiçəklərdə tozlanma və mayalanmanın normal getməsi vacibdir. Tədqiqat zamanı məlum olmuşdur ki, Abşeron şəraitində havaların əlverişli keçməsi öyrənilən sort və formaların çiçəklərində tozlanma və mayalanma getməsinə yaradıldığından çiçəklərin tökülməsi aşağı və orta (33,0-63,7%) səviyyədə baş verir. Bunun nəticəsində isə öyrənilən sort və formaların salxımlarında gilələr normal sıxlıqda formalaşmış, salxımlarda noxudlaşmış gilələrin miqdarı aşağı və orta miqdarda (1,38-19,1%) əmələ gəlmişdir. Əgər çiçəkləmə dövründə havanın orta gündəlik temperaturu 10-13°C olarsa, tozcuqlar böyümür, 15-16°C olduqda isə çiçəklərdə tozlanma getsə də, mayalanma prosesi zəif baş verir. Bunun nəticəsində isə tənəklərdə çiçəklər həddən artıq tökülür, əksər gilələr partenokarpiya yolu ilə inkişaf etdiyinə görə meyrullaşmış vəziyyətdə qalır. Çiçəkləmə dövründə tozlanma və mayalanma prosesinin normal getməsi üçün temperaturun 25-30°C arasında olması əhəmiyyətlidir [8, 12].

Çiçəklərdə mayalanma qurtardıqdan sonra yumurtalıqlarda gilələrin əmələ gəlməsi və böyüməsi prosesi gedir. Tədqiqatlar zamanı aydınlaşdırılmışdır ki, gilələrin əmələ gəlməsindən yetişməyə başlamasına qədər olan müddətdə ilin hava şəraitindən, sortların xüsusiyyətlərindən, aqrotexniki tədbirlərin təsirindən asılı olaraq tədqiq edilən sortlarda xeyli fərqlər müşahidə olunur. Bu müddət 60 (Tavkveri, Tavkveri x Qara Lkeni hibridi) – 74 (Doyna) gün davam etmişdir.

Gilələrin əmələ gəlməsindən yetişməyə başlamasına qədər olan dövrdə gilələrdə bir sıra mürəkkəb fizioloji, morfoloji və biokimyəvi proseslər gedir. Əgər bu dövrdə tənəklərdə qida maddələrinin çatışmazlığı baş verərsə, gilələrin diametri 3-4 mm ölçüyə çatana qədər həddən artıq tökülür; bu da öz növbəsində məhsuldarlığa təsir edir. Ona görə də çiçəkləmə qurtardıqdan sonra üzümlüklərin suvarılması və üzvi gübrələrin verilməsi məqsəduyğun hesab edilir. Gilələr müəyyən bir ölçüyə çatdıqdan sonra yumşalır, sorta məxsus rəng almağa başlayır. Bu yeni bir fazanın – gilələrin yetişməsi mərhələsinin başlanğıcı kimi qeyd edilir. Fenoloji müşahidələr zamanı aydın olmuşdur ki, gilələrin yetişməyə başlamasından bir qədər əvvəl və sonra zoğların yetişməyə başlaması müşahidə olunur. Zoğların yetişməyə başlaması 2 (Şirvanşahi, İzabella, Doyna, Bayanşirə x Semilyon hibridi) – 11 avqust (Tavkveri) tarixləri arasında olmuşdur. Gilələrin yetişməyə başlaması Bayanşirə (4 avqust), Tavkveri (5 avqust), Rkasiteli (7 avqust) sortlarında və Tavkveri x Qara Lkeni hibrid formasında nisbətən tez, Xindoqni (13 avqust), Doyna və Mahmudu (14 avqust) sortlarında isə nisbətən gec qeydə alınmışdır. Bu mərhələ Mədrəsədə 9 avqust, Həməşərədə 11 avqust, Şirvanşahıda və İzabellada 9 avqust, Bayanşirə x Semilyon hibrid formasında 10 avqust, Tavkveri x Xindoqni hibrid formasında 11 avqust tarixlərində müşahidə olunmuşdur. Gilələrdə yetişmənin başlanmasından tab yetişməsinə qədər olan müddətdə şəkərliliyin yüksəlməsi və turşuluğun azalması müşahidə olunur və müəyyən bir mərhələdə gilədə şəkərlilik və turşuluğun nisbəti harmoniya təşkil edir. Gilələrdə dabbaq və aromatik maddələrin miqdarı xeyli artır, gilələrin üzərində mum təbəqəsi formalaşır. Gilələrin böyüməsi, şəkərtoplama, boya, aromatik və azot birləşmələrinin əmələ gəlməsi tam fizioloji yetişmə dövrünə qədər davam edir. Tədqiqatlar zamanı müəyyən edilmişdir ki, öyrənilən sortlarda gilələrin tam yetişməsinə qədər olan müddət sortların bioloji xüsusiyyətlərindən (gilələrin şəkərtoplama qabiliyyətindən və intensivliyindən), havanın gündəlik orta temperaturundan, aqrotexniki tədbirlərin təsirindən asılı olaraq müxtəlif olmuş və 22 (Rkasiteli) – 57 (Mahmudu) gün davam etmişdir.

Cədvəl. Tədqiq olunan üzüm sortlarının fenoloji göstəriciləri, vegetasiya və inkişaf xüsusiyyətləri

Sortlar	Şirə hərəkətinin başlanması	Tumurcuqların açılması və zoğların inkişafı	Tumurcuqların açılma miqdarı, %	Çiçəkləmə		Zoğların yetişməyə başlaması	Gilələrin yetişməsi		Xəzanlamanın başlaması	Vegetasiya müddəti, günlə
				Başlaması	sonu		başlanması	tam yetişmə		
1		3	4	5	6	7	8	9	10	11
Bayanşirə (nəzarət)	24.III 20.III-1.IV	18.IV 16.IV-20.IV	91,0 86,3-98,2	28.V 22.V-2.VI	4.VI 30.V-8.VI	4.VIII 1.VIII-10.VIII	5.VIII 2.VIII-10.VIII	29.IX 26.IX-2.X	25.X 23.X-30.X	164 162-168
Xindoqni	20.III 16.III-28.III	17.IV 12.IV-23.IV	73,1 68,8-76,0	30.V 26.V-2.VI	6.VI 2.VI-9.VI	4.VIII 1.VIII-8.VIII	13.VIII 10.VIII-6.VIII	21.IX 18.IX-22.IX	10.XI 2.XI-25.XI	155 149-158
Mədrəsə	23.III 18.III-30.III	25.IV 24.IV-26.IV	81,0 72,0-86,0	31.V 30.V-3.VI	6.VI 7.VI-10.VI	7.VIII 2.VIII-10.VIII	9.VIII 5.VIII-12.VIII	17.IX 14.IX-20.IX	3.XI 28.X-20.XI	145 142-148
Həməşərə	23.III 18.III-30.III	10.IV 9.IV-10.IV	87,7 78,0-93,0	1.VI 30.V-4.VI	9.VI 7.VI-11.VI	9.VIII 9.VIII-10.VIII	11.VIII 6.VIII-6.VIII	27.IX 20.IX-1.X	11.XI 4.XI-20.XI	156 146-162
Şirvanşahı	21.III 16.III-30.III	18.IV 13.IV-25.IV	92,0 88,0-96,0	31.V 28.V-3.VI	8.VI 6.VI-10.VI	2.VIII 1.VIII-3.VIII	9.VIII 4.VIII-12.VIII	12.IX 8.IX-16.IX	8.XI 30.X-20.XI	147 136-156
Bəhrəli	23.III 18.III-1.IV	19.IV 14.IV-28.IV	87,0 72,8-94,6	30.V 26.V-3.VI	7.VI 5.VI-9.VI	2.VIII 1.VIII-2.VIII	9.VIII 6.VIII-12.VIII	29.IX 26.IX-30.IX	10.XI 4.XI-20.XI	162 151-169
Şirəli	26.III 20.III-2.IV	15.IV 14.IV-30.IV	83,4 78,6-92,3	30.V 28.V-2.VI	7.VI 5.VI-9.VI	6.VIII 4.VIII-8.VIII	10.VIII 6.VIII-14.VIII	27.IX 25.IX-29.IX	9.XI 2.XI-20.XI	160 148-168
Göy-göl	23.III 18.III-30.III	19.IV 14.IV-30.IV	92,0 89,3-96,2	30.V 26.V-6.VI	5.VI 2.VI-12.VI	9.VIII 3.VIII-10.VIII	4.VIII 2.VIII-6.VIII	27.IX 26.IX-30.IX	11.XI 3.XI-25.XI	161 149-169
Kəpəz	25.III 20.III-1.IV	20.IV 12.IV-29.IV	92,6 90,2-96,2	28.V 26.V-3.VI	5.VI 1.VI-11.VI	7.VIII 4.VIII-10.VIII	11.VIII 8.VIII-14.VIII	1.X 28.IX-2.X	9.XI 4.XI-20.XI	164 150-174
Tavkveri	26.III 21.III-2.IV	18.IV 13.IV-26.IV	81,0 74,0-86,0	29.V 25.V-6.VI	6.VI 2.VI-12.VI	11.VIII 10.VIII-12.VIII	5.VIII 2.VIII-9.VIII	26.IX 20.IX-2.X	8.XI 6.XI-11.XI	160 147-173
Rkasitəli	27.III 22.III-2.IV	11.IV 9.IV-13.IV	93,0 90,6-97,2	8.V 24.V-3.VI	4.VI 1.VI-8.VI	5.VIII 2.VIII-10.VIII	7.VIII 1.VIII-10.VIII	29.VIII 24.VIII 10. IX	29.X 26.X-1.XI	149 146-154
İzabella	26.III 20.III-2.IV	19.IV 16.IV-20.IV	96,8 96,0-98,2	2.VI 1.VI-3.VI	8.VI 7.VI-9.VI	2.VIII 1.VIII-3.VIII	9.VIII 7.VIII-10.VIII	7.X 4.X-10.X	17.XI 10.XI-30.XI	172 168-176
Doyna	27.III 22.III-2.IV	14.IV 10.IV-20.IV	96,3 94,2-98,0	23.V 21.V-27.V	30.V 28.V-3.VI	2.VIII 1.VIII-2.VIII	14.VIII 8.VIII-18.VIII	15.X 12.X-18.X	17.XI 10.XI-30.XI	184 175-188
Mahmudu	21.III 20.III- 23.III	16.IV 10.IV-23.IV	97,0 95-99,0	28.V 26.V-3.VI	5.VI 1.VI-11.VI	10.VIII 1.VIII-12.VIII	14.VIII 9.VIII-18.VIII	10.IX 7.IX- 14.IX	16.XI 10.XI-30.XI	153 150-156

Qeyd: 1) kəsrin sürəti – orta rəqəm; 2) məxrəci – kənar hədlər

Fenoloji müşahidələr göstərmişdir ki, öyrənilən üzüm sortlarında gilələrin tam yetişmə vaxtları da fərqli olaraq, Mədrəsə (17 sentyabr), Şirvanşahı (12 sentyabr), Mahmudu (10 sentyabr) sortlarında nisbətən tez, İzabella (7 oktyabr), Doyna (15 oktyabr) sortlarında və Tavkveri x Xindoqni hibrid formasında (10 oktyabr) nisbətən gec baş vermişdir. Rkasiteli sortunda isə gilələrin yetişmə müddəti digər sortlara nisbətən qısa sürərək avqust ayının 29-da tam yetişmiş və 22 gün davam etmişdir. Bayaşıre, Xindoqni, Həmşərə, Tavkveri sortlarında və Bayaşıre x Semilyon, Aliqote x Bayaşıre, Tavkveri x Qara Lkeni hibrid formalarında gilələrin tam yetişməsi isə sentyabr ayının axırlarına (21-29 sentyabr) təsadüf etmişdir.

Tədqiqatlar zamanı məlum olmuşdur ki, xəzanlama öyrənilən sortlarda oktyabr ayının axırları və noyabr ayının ikinci yarısına təsadüf edir. Bununla yanaşı tədqiqat zamanı öyrənilən texniki üzüm sort və hibrid formalarının tənəklərinin tumurcuqlarının açılmasından gilələrin tam yetişməsinə qədər olan günlərin sayı da təyin edilmişdir. Müəyyən edilmişdir ki, vegetasiya müddəti orta hesabla Bayaşıredə 164 gün, Xindoqniyə 155 gün, Mədrəsədə 145 gün, Həmşərədə 156 gün, Şirvanşahıda 147 gün, Tavkveridə 160 gün, Rkasitelidə 149 gün, İzabellada 172 gün, Doynada 184 gün, Mahmududa 146 gün, Bayaşıre x Semilyon hibridində 162 gün, Aliqote x Bayaşıre hibridində 160 gün, Tavkveri x Xindoqni 164 gün, Tavkveri x Qara Lkeni hibridində 161 gün davam etmişdir.

Tumurcuqların açılmasından gilələrin tam yetişməsinə qədər olan vegetasiya müddəti 105-115 gün davam edən sortlar - ən tez yetişən, 115-125 gün davam edən sortlar – tez yetişən, 125-135 gün davam edən sortlar – orta dövrdə yetişən, 135-140 gün davam edən sortlar – orta gec yetişən, 140-145 gün davam edən sortlar – gec yetişən, 145-150 gün davam edən sortlar isə çox gec yetişən sortlar hesab edilmişdir [3, 7, 8].

Beləliklə, tədqiqatlar nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, öyrənilən 14 texniki istiqamətli yerli və introduksiya olunmuş üzüm sort və yeni hibrid formalarının tənəkləri Abşeron şəraitində yaxşı böyüyür, inkişaf edir, vegetasiya fazalarını normal keçirirlər.

ƏDƏBİYYAT

1. Abasova X.T Abşeron şəraitində becərilən texniki üzüm sortlarının biomorfoloji və təsərrüfat-texnoloji xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi // Kənd Təsərrüfatı elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiya. Bakı, 2009
2. Salimov V., Musayev M., Asadullayev R. "Ampelographic characteristics of Azerbaijani local grape varieties" // *Vitis* 54 (Special Issue), 121–123, 2015
3. Pənahov T.M., Səlimov V.S., Zari Ə.M. Azərbaycanca üzümçülük // Bakı, "Müəllim" nəşriyyatı, 2010. - 224 s
4. Pənahov T.M., Səlimov V.S. *Azərbaycanın üzüm sortları*. Bakı: Müəllim, 2012, 288 s.
5. Pənahov T.M., Butayeva A.Ş., Səlimov V.S., Atakişiyeva A.H., Əhmədov F.M. "Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Üzümçülük və Şərabçılıq İnstitutunun yeni hibrid üzüm sortları" // *AzETÜŞİ-nun Elmi əsərlərinin tematik məcmuəsi*. Bakı: Müəllim, 2013. 364 s.
6. Səlimov V.S. *Üzümün ampelografik skriningi*. Monoqrafiya. Bakı: "Müəllim" nəşriyyatı, 2019. – 319 s.
7. Səlimov və s. *Üzümçünün təqvimi*. - Bakı: Maarif, 2019. – 68 səh.
8. Şərifov F.H. *Üzümçülük*. – Bakı: "Şərq-Qərb", 2013. - 584 səh.
9. Константинова М. Особенности выращивания винограда <https://propozitsiya.com/osobennosti-vyrashchvaniya-vinograda>, 27.07.2020

10. Edward W. Hellman Grapevine Structure and Function (2017) <https://www.researchgate.net/publication/237296145>, 14.07.2020
11. Jones G. Terroir and the Importance of Climate to Winegrape Production (2015) (https://www.guildsomm.com/public_content/features/articles/b/gregory_jones/posts/climate-grapes-and-wine). 30.07.2020
12. Maghradze D., Rustioni L., Turok J., Scienza A., Failla O. Caucasus and Black Sea Region Ampelography. – VITIS. – Germany, VITIS, 2012. – 488 p.

ВЕГЕТАЦИОННЫЙ ПЕРИОД НЕКОТОРЫХ ТЕХНИЧЕСКИХ СОРТОВ В УСЛОВИЯХ АПШЕРОНА

Х.Т.Абасова., Р.А.Асадуллаев

Научно Исследовательский Институт Виноградарства и Виноделия

В течение вегетационного периода у винограда проявляются жизненные функции (рост, развитие, плодоношение и др.). Вегетация виноградного растения начинается весной с сокодвижения, набухания и распускания почек, когда устанавливается теплая погода со среднесуточной температурой 10 °С. Эту температуру для виноградного растения принято считать “биологическим нулем”. Заканчивается период вегетации осенью с началом похолодания и снижения среднесуточной плюсовой температуры до 10°С и ниже. Продолжительность фаз вегетации в днях у разных сортов винограда неодинакова. По этому признаку все сорта винограда распределяются по группам с различным периодом созревания ягод. Продолжительность периода вегетации зависит как от сорта, метеорологических условий года, так и от почвенно-климатических особенностей местности. Одной из зон Азербайджана, обладающих чрезвычайно благоприятными условиями для развития виноградарства, является Апшерон. Здесь исторически было распространено столовое виноградарство, население этой зоны обогатило виноградный генофонд страны столовыми сортами винограда чрезвычайно высокого качества. Целью наших исследований было изучение условий Апшерона с точки зрения выращивания технических сортов винограда для использования в качестве сырья в такой высокодоходной отрасли, как виноделие. В статье представлены результаты изучения сроков прохождения фаз вегетационного процесса технических сортов винограда и гибридных форм с целью получения высококачественных вин в условиях Апшеронского полуострова.

THE DURATION OF VEGETATION PERIOD OF SEVERAL WINE-GRAPE VARIETIES IN THE CONDITIONS OF APSHERON

Kh.T.Abasova, R.A.Asadullayev

Scientific Research Institute of Viticulture and Wine-making

During the vegetation period there come out the vital functions of grape plant (growth, development, fruiting, etc.). The vegetation of vine plant begins with sap flow, swelling and budding in spring on reaching the mean temperature of 10 °C. This temperature is accepted as “biological zero” vore vine plant. Vegetation period ends in autumn when the weather gets cooler and mean temperature decreases to +10°C and below. Number of days of vegetation period differ from variety to variety. By this feature all grape varieties are divided into groups according their ripening period. Duration of vegetable period depends of the variety, weather conditions of the year, as well as the soil and climatic conditions of the area. In Azerbaijan, one of zones possessing very favorable conditions for development of viticulture, is Apsheron peninsula. Historically table viticulture was widely spread at this territory, the population enreached the gene pool of the country by table grape varieties of very high quality. Our researches were aimed at studying of Apsheron conditions as for its suitability for growing of wine grape varieties for use as raw material in high profitable sphere as wine-making. In the article are presented the results of study of the terms of vegetation process of wine grape varieties and hybrid forms for obtaining of high quality wines in conditions of Apsheron peninsula.